

BELİĞ, Mehmed Emîn

(ö. 1174/1760-61)

Divan şairi.

Mora Yenişehir’inde doğdu. İlim tahsiline daha çocukluk yıllarındayken başladı. Gençliğinde devrin tanınmış âlimlerinden Akovalızâde Ahmed Hâtem Efendi’nin derslerine devam etti. İstanbul’a geldikten sonra da öğrenimini sürdürerek mülâzım oldu. Çok geçmeden, mizacına uygun düşen kadılık mesleğine yöneldi ve İstanbul’un çeşitli yerlerinde görev yaptı. Orta derecede mevki sahibi devlet erkânı hakkında yazdığı manzumelerle devrin şairleri arasında iyi bir yer edindi. Fakat burada değerinin bilinmediğinden şikâyet ederek taşra kazalarında görev almak istedi. Bunun üzerine Eski Zağra’ya tayin edildi. Şehrin ileri gelenleriyle yakın münasebetler kuran Belîğ burada rahat bir hayat sürdü. Ancak bir müddet sonra Yeni Zağra’ya, sonra da havasının kötülüğü ve halkının fakirliğiyle tanınan Klavrata (Klavna) kasabası kadılığına gönderildi. Yıldızının sönmeye başladığı bu görevi sırasında hastalandı. Görevinden azledildiğinde birkaç kuruş yol parasından başka bir şeyi yoktu (bk. *Divan*, s. 125 vd.). Önce memleketi olan Yenişehir’e gitti, oradan tekrar Eski Zağra kadılığına tayin edildi. Kısa bir süre sonra da burada öldü.

Gibb, yalnız Fatî’n den faydalandığından, şairin ölüm yılını yanlış olarak 1172 (1758-59) göstermiş, Giese de Gibb’in söylediklerini özetlediği için bu hatayı devam ettirmiştir. *Sicill-i Osmânî*’de (II, 25) ve *Osmanlı Müellifleri*’nde de (II, 104) aynı yanlış tekrarlanmıştır. Çağdaşı ve *Âdâb-ı Zurefâ* müellifi Râmiz’in söylediği, “Belîğ Mehemed’e adn-ı be-rîn ola mesken” tarih mısraı ve yine tarih olarak kaydettiği “Belîğü’l-Emîn” terki-bi şairin ölümünün 1174 (1760-61) olarak göstermektedir.

Belîğ’in hayatı ve temayülleri hakkında en yeterli bilgiler *Divan*’ındadır. Bu divanda şairin ölümünden üç yıl sonrası gösteren bir tarih (s. 33) ve bazı ter-tip hataları bulunmakla beraber hiçbir kaynaktan bulunmayan kayıtlara da rastlanmaktadır.

Hayatı sıkıntı ve ıstıraplar içinde geçen Belîğ, devrinin ilim ve şiir dünyasında yer alan seçkin simalardandır. Çok iyi Farsça bildiğini ve bu dilde pürüzsüz şiirler yazdığını, hakkında bilgi veren kay-

nakların hepsi tekrar etmektedir. Yegâne eseri olan *Divan*’ında (İstanbul 1258) bunun güzel örnekleri görülmektedir. Yer yer övünmenin bir tutku haline geldiği 132 sayfalık divanda bir na’t, bir mersiye, yedi kaside, on dört tarih, 231 gazel, bir tahmis, bir şarkı, elli sekiz kıta ve kırk beyit ile beş müstakil manzume vardır. Kasideleri orta derecede mevki sahibi kimselere yazdığı samimi birer şikâyetnâmedir. Dokuz veya on bir kıtalık müseddes terciibend şeklinde olan müstakil manzumeleri ise kuvvetli bir müşahede ve keskin bir zekânın izlerini taşır. Belîğ, bu manzumelerindeki canlı ve mizahî tasvirlerle edebiyatımıza XVIII. yüzyılın Türk cemiyet hayatından akisler taşıyan en orijinal mahallî örneklerini kazandırmıştır. Ele aldığı konu ve sanat dallarının özel diline ait birçok arkaik kelimelerle yüklü olan bu manzumelerden hareketle Belîğ’in Nedim ve Sâbit çizgisindeki mahallîleşme akımında önemli bir yeri olduğu söylenebilir. Özel adlarla anılan bu menzumeler şunlardır: 1. “Kefşgernâme”. Dokuz bendlik bir müseddes olup eski ayakkabıcılık terimleri yönünden zengin bir kaynaktır. 2. “Hammâmnâme-i Dilsûz”. Klasik hammâmnâme geleneğine uygun özellikler

taşıyan dokuz bendlik bir müseddestir. 3. “Berbernâme”. Muhteva bakımından Sâbit’in aynı adlı manzumesine benzeyen bu müseddes on bir benddir. Türünün güzel bir örneği olan manzume folklor ve eski cemiyet hayatı bakımından da önemlidir. 4. “Hayyât-nâme-i Dilsûz”. Konusu devrin terzi esnafından bir “mahub” çevresinde geliştirilen manzume, oldukça zengin ve canlı bir dille söylenmiş dokuz bendlik bir müseddestir. 5. “Sâkinâme”. Bu manzume de Nef’î’nin *Sâkinâme*’sinde olduğu gibi terkihibend şeklinde kaleme alınmış olup her bend vâsita beyti dahil altı beyitten ibarettir. Eser nevinin başarılı örneklerinden biridir. Müstakil manzumeleri yanında şairin edebî kişiliğini gösteren diğer şiirleri ise gazelleridir. Bunlarda sık sık rastlanan Fatih, Atmeydanı ve yaşadığı diğer semtlerin güzelleriyle ilgili tasvirleri, çağdaşları hakkındaki hiciviyeleri de yine ondaki müşahede ve zekâ kudretinin akisleridir.

Belîğ’in şiirlerine şuh ve rind bir eda hâkimdir. Kendini övmeyi seven, şiirde selâset* e büyük önem veren ve lafız sanatlarına fazla itibar etmeyen Belîğ nazîrecilik temayülüne uymamış, yalnız Râ-gıb Paşa, Münif, Râşid, Nevres ve Hüseyin Lâmekânî’nin gazellerine birer nazî-re yazmıştır. Bir şiirinde ismi, birinde de ismi ile mahlasının bir arada verilmesi dışında (*Divan*, s. 85, 109) bütün şiirlerinde Belîğ mahlasını kullanmış, bu yüzden şiirleri daha sonra *Nuhbetü’l-âsâr* müellifi Bursalı İsmâil Belîğ’in şiirleriyle karıştırılmıştır.

Belîğ’in kıymetini ilk takdir edenler Tanzimat sonrası şairleridir. Şinasi’nin Belîğ’i çok iyi bildiği divanından anlaşıl-maktadır (s. 12). Muallim Nâci de şiirlerinin güzel olduğundan söz eder (*Esâmî*, s. 87). Nâmîk Kemal ise “Hammâmnâme” ve “Terzinâme” adlı şiirleriyle “meh-tab” redifli gazelinden övgüyle bahsetmiştir (*Tahrîb-i Harâbât*, s. 114 vd.).

BİBLİYOGRAFYA :

Belîğ, *Divan*, İstanbul 1258, s. 85, 109, 125 vd.; Râmiz, *Âdâb-ı Zurefâ*, Millet Ktp., Ali Emîrî, nr. 762, s. 38-40; Fatîh, *Tezkire*, s. 28; Nâmîk Kemal, *Tahrîb-i Harâbât*, İstanbul 1304, s. 114 vd.; Muallim Nâci, *Esâmî*, İstanbul 1308, s. 87; *Sicill-i Osmânî*, II, 25; *Osmanlı Müellifleri*, II, 104; Fâik Reşâd, *Eslâf*, İstanbul 1312, II, s. 66-68; Gibb, *HOP*, IV, 117-133; Ergun, *Türk Şairleri*, II, 817-820; Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 522-523; Fevziye Abdullah Tansel, “Belîğ”, *İA*, II, 488-489; Fahir İz, “Belîğ, Mehmed Emîn”, *EI²* (İng.), I, 1165; *TDEA*, I, 390-391.

Belîğ
divanının
müzehhep
serlevha
sayfası
(Süleymaniye Ktp.,
Yahya
Tevfik,
nr. 295)

